

ОЛЕКСА КАРМАНЮК.

**„САМУЇЛ БЕМ
І ЗЯТЬ”.**

ОЛЕКСА НАРМАНЮК

„САМУІЛ БЕМ і ЗЯТЬ”.

Трагедія на три акти (три дні,
чотири межидні з прольогом
і епільогом.)

1922

Ч. =

Каліш.

Друковано 500 нумерованих примірникі і 10
не нумерованих на слоновому напері.

ВСІ ПРАВА ЗАСТЕРЕГАЮТЬСЯ ЗА АВТОРОМ.

Приятелям моїм — сім'ї
Франкові і сестрі Розалії
ТИМКАМ, які знак щирої любові
до них і глибокої подяки
за моральний і матеріальний
підтрим вийтиці хвилин
дотеперішнього життя жого,
складаю цей твір свій.

Автор.

Липень 1924.
Коломиї, Польща.

ОСОБИ:

РЕВЕКЯ БЕМ — освічена, молода й гарна жінка. Тип енергійний, ацирій і незалежний.

САМУІЛ БЕМ — батько Ревеки. Людина нескрізь перескінута ідеєю своєрідної боротьби за поліпшення долі життя. Розсудливий, жорсткий, послідовний і впертий фанатик своєї ідеї.

ЯРОН ФРИД — син багатого купця. Гorbатий, безобразний і з корими очима.

ЧЛОДИ — Україна під час 1917-1920 р.

ПРОЛЬОГ.

Монольог прольогу виголошується при темній салі, але з лагідним прожекторним освітленням зі стелі театру. Прольог виголошує актор, що виконує роль Бема. Актор той, так само повинен приміститися десь на тій стелі, але щоб світло випливало із за його голови. Необхідно це так зробити, щоб все нагадувало голос з неба, голос духа, що мав би зпливати на глядачів разом із лагідним освітленням прожектора. Наколиб не можна було всього того влаштувати зі стелі, то зробити то ззаді глядачів, на т. з. галереї, але як можна вище.

Опісля третього дзвінка світло на салі гаситься повільно й лише опісля цілковитого згашення, так само повільно зявляється лагідне (найкраще блакитне) освітлення зі стелі і коли воно осягне найбільшого свого напруження, то тоді й починати монольог прольогу.

ГОЛОС ЗІ СТЕЛІ

Хай буде воля до чину правди на землі!

Хай жадоба істини здобуде собі серце й розум ваш!

А любов до краси й добра смолодить
вам кров і душу.

Як у ранці небесні щиці вітають схід
сонця радісним щебетанням, так і ви ра-
дійте й співайте, коли побачите десь красу
і правду, що живуть і житимуть у вік-
віків...

О, істино прекрасна — найбільша си-
ло творча — дай пізнати нам себе!

Дай напитись твоєї солодкої краси й
сили! Задивлені в твої зорі-очі, підемо скрізь
до тебе! Втома й голод, муки й роскіш —
ніщо не змусить нас зійти зі шляку до те-
бе! До тебе йдем, ідем, ідем!..

І в поході трудному свому співаєм сла-
ву, славу й славу тобі! І лиш на хвильку
й то коротку зупинимось тут і глянемо на
змагання двох людських душ... Найтаємни-
ці сокровенні їх будуть поживою умам на-
шим. Найзмагання важкі тих ворогуючих
душ полекшать тягарі наших власних зма-
гань... Боротьба та, що пройде повз нас,
вічно є! Вічно є! Вічно є! При світлі сонця
й промінню зір блакитнооких вона пульсує
постійним життям раз у раз! Раз у раз!
Раз у раз! Забудьте на час про свій стан
душі й повсякчасної борні, а натомісъ —
піддайтесь силі змагань Ревеки та вірі в
ідею батька її — старого Самуїла. Оповий-
те душі свої смутком їхніх душ, наповніть

серця юні трактінням іхніх сердечь, бо то
життя, життя саме!.. Не треба зойків і сліз,
бо ж не всі знають вагу страждань і безод-
нію людських мук! Страждань і мук! Страж-
дань і мук! Страждань і-мук-страж-дань-і-
мук.

(При словах „не треба зойків“ світло
зі стелі починає гаснути і при останніх
словах монольогу зовсім гасне й у ту ж
мить перед глядачами починається дія тра-
гедії).

АКТ І.

МЕЖИДІЯ І.

(Кімната багатого українського комерсанта, Ярона Фрида. Ярон перед люстром чесуриться в очікуванню своєї нареченої, Ревеки Бем.)

АРОН — (Завязуючи краватку) Ну! візьму іншу — більш темного кольору. (Розвязує попередню краватку й виймає другу та знову починає завязувати) При мойому блідому кольорі лиця та його неаугарності, при рудому волоссю, вицвівших очах — ясні краватки зовсім не підходять. (Уважно вяже чорну краватку, далі вколює до неї шпильку.) І яку б же краще шпильку приколоти? — Брилянтову чи з темної перли? Ну! краще брилянтову!.. З чорним, великим, блискучим брилянтом. (Любується собою в люстрі) Ну, хоча моя особа й немає нічого привабливого для такої жінки, як Ревека, але — брилянти, золото, шовки, перфуми я роскіш, що приоздоблена квітами, забезпечена грішими й усікими вигодами — хіба ж не зроблять з мене гарного, сильного й принадного чоловіка? Адже ж більшість людей цінує на-

картину саму, а лише й раму та оздоби.
(Відходить від люстра, задумується, а далі вий-
має з кишені листа, сідає в крісло й читає).
„Дорогий мій зятю! Хоча Ревека й обійш-
лася з вами холодно й не так, як я того
хотів і бажаю, але не звертайте ні на що
уваги. — Я хочу щоб вона була вашою дру-
жиною! А моя воля — для неї закон! Вона
в усьому слухає мене, а тому й тепер не
наважиться йти проти моєgo бажання. Ваш
шлюб з моєю донькою мусить одбутися. І
він одбудеться! А щоб ви більш у тому
впевнилися, то я накажу їй обовязково пе-
репросити вас за всі ті хвилини прикостей,
які вона вам заподіяла в часі вашої остан-
ньої візити до нас. Для цих перепросин,
засне, ми сьогодня в обід будемо у вас..
(Ховає листа, задумується, зітхає, встає з крі-
сла дивиться в вікно, а далі на годинника).

Уже давно обідняша пора пройшла, а
їх усе нема й нема (Нетерпляче підходить
до люстра, поправляє крават, далі кілька разів
зхвильованій ходить по кімнаті й урешті в роз-
лячі канек) А-ах! Проклятий горб, заплатив
би вагою золота за нього щоб тільки його
позбутися! (Дзвінок телефону. Ярон підходить
до трубки і з нетерпінням прикладає Й до ву-
ха). Алльо. Пан Бем? Дуже, дуже радий!
Що-о? Панна Ревека нездужає?. Так... Ро-
зумію—мігрен? Бувайте... (Кладе трубку й

занжим, безнадійним кроком одходить від стола, наближається до канапи; лице його починає кривитися від судорог плачу, який він старається затримати, але знеможений падає, хапаючись руками за голову й у розиаті викрижує:)

Не буде.. не буде.. вона моя!.. Не буде! не буде!

ЗАСЛОНА.

АКТ І, ДІЯ 1.

Кабінет С. БЕМА.

С. БЕМ — (Сидить в кріслі біля бюра. Ревека стоїть коло вікна, півзворотом до батька; у неї завязана голова білим рушником. Бем благаючи упрошує доньку)

Донечко моя! Благаю тебе — поїдь до пана Арона. Що то значить для тебе? Ти ж не пойдеш до нього, а до його стареньких батьків, які тебе так любили і люблять, які тебе, як рідну доньку, з малечку на руках виносили, які не перестають уважати тебе за свою близьку людину. Вони ж такі безмежно добрі до тебе...

РЕВЕКА — Краще було б, якби вони ненавиділи мене! Та доброта їхня вся зводиться до того, що ім хочеться одружи-

ти мене зі своїм сином — кислооким горбуном! (Самуїл робить рух) Так! Так! — кислооким горбуном (Поривисто підходив до батька й у найвищому схвильованню каже)

Таточку, мій таточку! Не можу я вийти заміж за нього! Не можу!

САМУІЛ — Але ж чому?

РЕВЕКА — Ви питаете чому?.. І як мені вияснити це перед вами, коли ви зниклися ві свою фатальною ідеєю моого подружжа з Ароном. Як мені переконати вас у тому, що насилувати моєї волі ви — хоча й батько мій — не маєте права! Як мені доказати вам це все, коли тисячиліття культури жидівського народу навчили вас, що жінки, доньки й сестри ваші — то покірливі, безсловесні істоти, що самою лишень нещасливою природою свою призначенні на ролю сліпого знаряддя для виконання вашої волі? Як мені доказати вам, що все це не так, що воно мусить бут інакше, що сучасна жінка й чоловік — то не ті жінки й чоловіки, які жили й ділали за часів Давида й Соломона! Як мені доказати вам це все, коли ви старовину нашу вважаєте за найясніший ідеал не тільки для сучасності, але й усієї майбутності жидівства?

САМУІЛ — Ти помилляєшся, моя Ревеко! Коли б це так було, як ти кажеш, то

я ніколи не віддав би тебе на високі науки, на універсітет. Я ніколи не допоміг би тобі стати лікарем і високоосвіченою людиною, якою ти, моя донечко, є в дійсності... і тому — не все те, в чому ти докоряєш мене, — не все те є правдою!.. (Пауза)

РЕВЕКА — Я не докоряю! Я лише ще хочу висвітлити наші становища, бо ж надіюсь, що коли ми дійдемо до взаємного розуміння своїх поглядів, то тим самим допоможемо собі задоволити свої бажання, що випливають із наших стосунків ворогуючих сторін.

САМУІЛ — Пробач, Ревеко!.. Перш ніж приступати до цієї взаємної сповіді, дозволь мені запитати тебе про одну прібницю? Але ж — передумова — відповідь мусить бути в повні щира й правдива... (Ревека трохи бентежиться) За те можеш і ти, взаємно, вимагати від мене того самого... Отож — можу питатися?

РЕВЕКА — (Рішучо) Прошу! Я завсідь була з вами, таточку, щирою й правдивою!

САМУІЛ — Завсідь, кажеш?

РЕВЕКА — Так, завсідь!

САМУІЛ — (Хутко вставши з крісла й піднявши праву руку та вказуючи нею на рушник, яким обвязана голова в Ревеки, з притиском питаеться у неї)

На що оцей рушник? Ажже ж у тебе
голова не болить? Кажи — болить, чи не
болить голова? (Ревека в заклопотаню)

РЕВЕКА — Го - о - лова? Ні — не
бо - о - ляты..

САМУІЛ — Так! так — це неправда,
що голова болить?

РЕВЕКА — Так! — так це неправда!
Свідоме, обдумане й розраховане ошукан-
ство! Признаюсь у тому вдовні й цілком
щиро.

САМУІЛ — Але ж — ішо, ішо ця
брехня?

РЕВЕКА — Як зброя захисту від осо-
ружного подружжа [З припливом нової сили
й енергії, підходячи до батька] Я дякую вам,
стче, що ви так зручно вивели мене на че-
сту воду! Ця й подібні инші брехні заму-
лювали мою душу, обезсилювали Й, а ви,
оцим своїм запитом, зняли важкий тягар з
мене. (Вриває рушник з голови й кидає його
на підлогу, а далі топче його й каже) Годі!
Більше не буду вживати тебе, ніжчимна
зброе мої! Годі! Годі!

САМУІЛ — Досить! віспокойся моя
дочко. Сідай! (Ревека, ніби не чув, береться
за голову й підходить до вікна.) Але ж я
прошу тебе, Ревеко, сідай ось тут, біля
мене!

[Ревека підходить і сідає в крісло, що

стоїть біля бюра. Пильно дивиться на батька, Той, опісля деякої паузи, спокійно звертається до доньки).

Ревеко! Ми повинні сьогодня договоритись до чогось остаточного. Ревеко! [В притиском і поривисто взявши доньку за руку.]

Ще коли ти була на мою, я слово дав батькам Арсна про те, що ти, зрісши, будеш його дружиною!..

РЕВЕКА — [Вириваючи руку Я раптом зрвавши зі крісла, як укушена гадюкою].

Ви! — дали слово, не запитавшися, не дізнавшися про мою думку відносно цього?.. Як, мащо ви це зробили?

САМУІЛ — Заспокойся я сідай! Усе розкажу тобі. Викладу всі мотиви, зазнайомлю з усіма причинами, з найменшими пружинами цього діла, які я вважаю коронкою всього життя моєго. [При останніх словах Ревеки з жахом і розpacем дивиться на батька, а той, ніби нічого не запримічує, продовжує]

Ревеко! будь уважною і вислухай усе, що казатиму тобі в цей час. Хай ні одно слово з моїх уст не мине ушер твоїх, не залишивши в них глибокого сліду. Моя Ревеко, донечко моя! [Встає зі свого крісла й підходить до крісла Ревеки, ина сидить лицем до глядачів; стає ззаді, за спинкою її крісла, кладе свої руки на плечі дочки Й наже:]

Ревеко моя! Ти одна істота в світі,

яка знає змагання душі мої та її вічну, невгласиму любов до нашого скривдженого й тисячиліттями неволі переслідуваного народу!.. Лише твої одні руки допомогали моїм старим рукам роздавати поміч утопавшим у борні з життям, нещасливим братам і сестрам нашим. Лише твоя голова знає про суми золота й срібла, які звидаткували я зі своєї скарбниці, рятуючи братів по нації! Лише ти одна знаєш добре, що ставши жінкою Арони, ти, самим уже цим фактом, сполучаєш величезні маєтності й скарби його батьків з маєтностями й скарбами нашими. [Внимуючи руки свої з плечей доньки й виходячи з поза крісла з піднесеними в захопленню руками.]

О-о! яка блискуча перспектива!.. Вся Україна вкрита маєтками й підприємствами могутньої й сильної фірми „Самуїл Бем і зять“!.. А в тій фірмі, ніби в державі, маєтимуть захист, працю й широке поле до діяльності тисячі, десятки тисяч гонимих і переслідуваних синів Ізраїля!.. Яка роскішна принадність, яка прекрасна, свіжа ідея! [Ніби від солодкого тягару щастя, Бем знову підходить до свого крісла й сідає в нього.]

РЕВЕКА — Я розумію вас, мій тату. Розумію цілком, уповні, але — зрозумійте ж і ви мене!.. Звільніть свою душу від усіх ідей, від усіх своїх блискучих плянів, хоч

на хвильку, хоч на одну мить. Можливо, що тоді нам лехше буде договоритися зі собою. (Поривисто встає й кидається навколо-шкі перед батьком.) Таточку мій!.. Таточку! Я ж так само люблю народ наш, так само бажаю добра йому, але — я не можу, я не в силі віддати себе на жертву!!! [Самуїл робить рух] Так, мій таточку, так! На жертву! Й то не коротку, не хвилеву жертву заклання овна, а довгу, безконечну жертву, жертву на все життя!.. О, коли б ця офіра була короткою офірою моменту мук і смерті — радо пішла б на ню!.. Але ж та жертва, якої ви вимагаєте від мене, є не під силу мені! Таточку!.. Я не маю вашої сталевої волі, вашого захоплення ідеєю! Я жінка!.. Ставши дружиною АRONA, я примушена буду прийняти в лоно мое плоть його, віддати йому своє молоде й чисте тіло, щоб він прищепив у нього своє тіло — худе, міршаве, холодне й ненависне мені тіло! (Хватает батька за руку і з запалом каже:) Таточку! Чи ж ви уявляєте всю потворність такого подружнього звязку й жахливість становища в ньому жінки?.. Чи ж ви подумали над тим, що такий шлюб — то найгірша проституція, найстрашніша кара для кожної, навіть найбільш грішної, жінки!.. Таточку! Чим же я согрішила перед вами, перед вашою ідеєю, перед народом нашим,

що ви так страшно хочете мене покарати? [Розпучливі ридання. Пауза, після якої Самуїл подає свої репліки.]

САМУІЛ — (Рішуче і з ласкою) Ти нічим не согрішила й не про кару тут ходить.. Мені тільки потрібно, щоб ти стала дружинцю Арону для того, що це подружжа сполучить два розеднані великі капітали. Шлюб твій з Ароном — це одинока можливість злити дві могутні сили в одну цілість. А коли це станеться, то тоді та цілість зробить велике діло — вона дасть захист і можливість безпечної існування тисячам, десяткам тисяч наших братів і сестер! Від цієї ідеї я ні на крок [з притиском] — чуєш Ревеко — ні на крок не відступлю!

РЕВЕКА — Але ж, мій таточку! Золучення двох капіталів, про що ви так мрієте, воно дуже проблематичне. Вся країна наша зараз в огні визвольної боротьби і соціальної революції, яка нищить капітал і капіталістів!.. Ми самі не знаємо, що принесе нам найближча днина. Вся Україна, як вогненне море, палає, горить і ллеться і ніхто не знає куди й у що це все вильється!..

САМУІЛ — Україна палала не раз і не два в своєму життю, але все то те пішло на марне!.. Так само буде і зараз. Розбурхані й не досвідчені в політиці маси про-

шумлять й осядуть на дно, а зверху лишиться капітал і ми — мудрі умом і сильні духом царі землі!.. Зполучивши силу капіталу з силою розуму, з непсхитною волею чину́й любови до прекрасної ідеї — ми (в запалі нового захоплення), донечко моя, Ревеко моя, — ми перевернемо світ, а на його місце поставимо наші хотіння! Ревеко! Янголе мій! Зрозумій, пересякнись величчю цієї ідеї, а тоді тобі не буде здаватися такою страшною жертва твоя! Ревеко, благаю табе — не супротивляйся моїй волі. [Ревека підноситься й старається одійти геть од батька, який ІІ утримує за руки біля себе. Коротка боротьба, в часі якої Самуїл благаюче просить:] Ревеко! Не відмовляйся! Не відіймай од мене овочів од зусиль усього життя моого! Ревеко, благаю тебе! Ревеко, зглянься над моею свою головою, над близькою домуиною! Донечко моя — йди за Ароном!

РЕВЕКА — [Вирвавшись з рук батька, у зхвильованню й грізно] Не піду! (Самуїл, як укушений, зіскакує з крісла) Не піду! Чуете!.. Не піду!

САМУЇЛ — Ні! Ти мусиш іти!.. І ти підеш!

(При останніх словах батька Ревека хоче сказати, але в неї не вистарчав сил і вона, як та риба на ріску, тільки зіпає, далі хва-

тає руками повітря, ніби хоче на щось опертись, але не знайшовши точки опертя, падає безпритомною. Батько ж, як непохитна скеля лишився незрушеним і твердим.)

ЗАСЛОНА.

АКТ І.

МЕЖИДІЯ ІІ.

(Декорація І межидії).

АРОН — [Без піджака робить шведські гімнастичні вправи. Проробивши їх деякий час, зупиняється, засапавшись.]

Фу - уу! Але ж і втомлює мене страшенно ця гімнастика. Та щоб там не було, а я мушу її робити. Доктор при останньому огляді зазначив, що мої мязи на руках збільшилися на цілих півтора сантіметри. Засукує рукави, підходить до люстра й маєста розглядає свої мязи на руках, а потім знову починає усильно робити шведську гімнастику. Зробивши якийсь десяток рухів, марширує по кімнаті гімнастичним кроком, а потім ставить біля канапи два крісла, опирається на них руками, а ноги ставить на канапу й, надавши таким чином свому тілу поземне положення, починає, то підноситись, то опускатись при

допомогі зігнуття й випростовання рук. В самому тоці вправи до дверей хтось стукає. Арон лякається й падає на підлогу. На шум падіння входить стрівожений Самуїл. Обопільне комічне збентеження.)

САМУЇЛ — Пробачте, мій зятю, що я без докладу й попередження так запросто у вас зявляюсь.

АРОН — (Приходячи до себе й одягаючи піджака) О - о, то нічого... Завсігди радий вас бачити, мій дорогий тестю. Прошу, сідайте, будь ласка! (Дає крісло Самуїлові, який сідає в нього, а потім і сам усацовлюється біля тестя.) Я оце трошки займається гімнастичними вправами... Хочу бути сильним і гарним, щоб сподобатися вашій доньці, панні Реветі.

САМУЇЛ — (засмучено) А - ах, моя донька...

АРОН — (трівожно) Що? Що з єю?
— Ви раптом так засмутились...

САМУЇЛ — (рішуче) Вона не хоче виходити заміж за вас.

АРОН — (сумно) Так?.. Я знав про це, але все ж таки надіявся на вас, на вашу залізну волю, на вашу відданість ідеї створення великої нашої фірми „Самуїл Бем зять”... (Встає і в задумі починає ходити по долівці.) Ну що ж? Видно доля не судила на це подружжа. (Ходить, далі зупиняється)

перед Самуїлом, який увесь час пильно стежить за кожним його рухом.] Пане Самуїле!

САМУЇЛ — Слухаю!

АРОН — Пане Самуїле! І невже ж таки нема жадної надії?

САМУЇЛ — Як вам сказати... Надія є, але незнаю, чи вона сподобається вам...

АРОН — (в піднесенню й захопленню) Кажіть! Хутчіш кажіть — яка надія?

САМУЇЛ Сідайте й слухайте до кінця. [Арон сідає й пильно слухає] Вчора я мав останню й рішучу розмову з Ревекою. Опісля довгих змагань зі мною, вона, не входячи в розгляд справи нашої фірми, а лише єдино з покори перед моєю волею, погодилася на подружжа з вами... [Арон падає навколошки перед Самуїлом і цілуєчи в нього руки, з задоволенням каже:]

АРОН — Спасибі! Спасибі вам, мій дорогий батечку! спасибі! [Самуїл, підносячи його й усадовлюючи в крісло.]

САМУЇЛ — Підождіть, зачекайте з подяками! Річ ось у чому... Хоча Ревека й дала свою згоду на подружжа з вами, але — вона домагається від вас, щоб ви на протязі першого року подружжя не жили з нею, як чоловік...

АРОН — Але...

САМУЇЛ — Підождіть, не перебивайте.

АРОН — Пробачте!

САМУІЛ — Ви знаєте — вона скінчила медичний факультет, а тому зуміла мені предкласти цілий ряд наукових аргументів за те, що таке повздережання від подружного співжиття на протязі року є доконечно для неї необхідне...

АРОН — Це нічого!.. Я дуже радий! Я на все згоден, щоб тільки вона взагалі вийшла за мене.

САМУІЛ — (Облегчено) Так? Ви згодні, не зважючи на цю умову?

АРОН — Згоден! Згоден! З найбільшим задоволенням!

САМУІЛ — Ну що ж — тоді не гаймо часу. Збірайтесь і разом зі мною ідьмо до нас і влаштуємо гучне весілля.

АРОН — (Радісно зіскакує й похапцем починає збиратись в дорогу.) Прекрасно, чудово! Ідемо, Ідемо!

САМУІЛ — [Виймаючи з кишені папір і, зупиняючи Арону] Стрівайте, ходіть нас сюди!

АРОН — Що таке? (підходить до Самуїла.)

САМУІЛ — Отож, приступаючи до закінчення нашого діла, ми мусимо його достаточно оформити підписанням цієї умови... Ви вже читали її?

АРОН — Так, читав...

САМУІЛ — А все ж таки — давайте

ще раз прочитаемо, а далі й підпишемо.

АРОН . Прошу --- читайте!

САМУІЛ --- (читає) „Ми, що підписуємось нище, складаємо між собою умову, на основі якої опісля шлюбу АРОНА ФРИДА з РЕВЕКОЮ БЕМ. обидві рухомі й не рухомі маєтности, що належать фаміліям Бемів і Фридів, зливаються в один маєток, що має спільну назву (фірму) „Самуїл Бем і зять“. Головна керма й усі справи цієї фірми спочивають у руках Самуїла Бема аж до його смерти, опісля чого маєтности фірми, як і сама фірма, переходять на власність Ариона Фрида і Ревеки Фрид (з дому Бемів) у рівних долях”.

АРОН — Охотво кладу мій підпис.
(підписується.)

САМУІЛ — (теж поклавши свій підпис)
Спасибі, пане Ароне! [Радісно складає й ховає папер] Давня моя мрія про найбільшу фірму на Україні здійснилася! [жме руку Ариона.]

ЗАСЛОНА.

АКТ II,

МЕЖИДІЯ I.

[Декорація II акту. День, весна, вікна, що виходять на улицю, одчинені, а на підвіконниках лежать килими й мають у повітрі за вікнами червоні пропори. З вулиці чутно гармідер зревольтованої товпи. Ряди - годи й у ріжних пунктах містападають то окремі стріли, то цілі сальви рушничного вогню. Час од часу чутно революційні пісні, агітаційні промови; зойки тих, яких на місці рострілюють або рувають.]

САМУЇЛ — (В глибокій задумі) А що коли й у самій річи всі мої пляни — наслідки впертих зусиль моого довгого життя — революція до щенту зруйнує?.. А з ними й мене самого проглине?.. Адже ж вогонь, у якому зараз палає Україна, є такої сили, з якою він давно вже тут, на цій одній віків окривавленій землі, не шалів! (Задума, яку раптом перериває весподіваний (десь біля самого вікна) револьверний стріл. Бем, здрігнувши, зривається з місця й підбігає до вікна, дивиться через нього вділ, а потім кричить: Хай живе революція! Хай живе братерство!

й рівність! Хай живе! (Вигукнувши, як автомат ці слова, Самуїл одхиляється від вікна з огидою каже:) О, хами! Двохнога, безглазда худоба! Гадає, що самим своїм механичним рухом зуміє перемогти силу розуму й грошей, зруйнувати владу капіталу, усунути шкідливі для себе традиції й обичаї!.. [Злорадно хіхікає, пару разів проходить по кімнаті, а потім знову наближається до вікна на вулицю, а далі зі здивованням і переляком) Що?! Невже це Арон? Такий обірваний і несчастний! (Чутно дзвінок. Самуїл, як ошпарений, вибігає геть із кімнати. Пауза біля хвилини, опісля якої зявляється Самуїл разом з обірванцем — Ароном. Підтримуючи його, він провадить зятя через кімнату і, майже безпритомного, всадовлює в крісло.) Що сталося? Що з вами? Де Ревека?

АРОН — Усе пропало! Моїх батьків забито, а я ледве втік... Ревеку ж узяв до себе отаман повстанців...

САМУЇЛ — Як то „взяв до себе отаман повстанців“?

АРОН — Так, дуже просто!.. В нашому городі розташувався штаб якоїсь московської дивізії, а мої батьки злагодили в своєму домі для офіцерів тієї дивізії торжественный обід, з винами, шампанським, тостами й танцями... Обід затягнувся далеко за північ... Всі гості, а з ними й варта, пе-

репилися... Й ото тоді, вже перед світом, нараз, в цім улетіли повстанці й усіх, хто був у великій салі, до ноги вирізали.

САМУІЛ — Який жах! То моєї Ревеки нема!.. Де вона?!.. Що з нею? Як же я лишуся без моєї дитини! (В унесенню рве на собі волосся й одяг.) Моя Ревека! Моя бідне чадо, моя донечка нещаслива!..

АРОН — Заспокойтесь, пане Самуїле! Ще невідомо, чи Ревека загинула... Може вона ще живе... От батьки мої, то я сам... бачив їхні трупи... Вони, як господарі дому, були весь час при гостях... Я ж і Ревека — ми ще з вечора пішли в свої покої на відпочинок... Проснулися вже тоді, коли біля нас стояв отаман повстанців і наказував своїм розбішакам забірати Ревеку, а мене розпорядився не тіркати за те, що я був чоловіком... гарної жінки... З переляку я не міг устати зі свого ліжка і тільки щось таке заговорив, коли розбійники забірали мою Ревеку з її постелі...

САМУІЛ — Яке нещастя! Яке нещастя!..

АРОН — Вона боронилась, як справжня героїня. Навіть устигла дати один стріл зі свого револьвера, який у неї лежав завсігди під подушкою...

САМУІЛ — Що ж нам робити тепер?

АРОН — Віднайти Ревеку й утікати

звідсіль за кордон, забравши золото й гроши.

САМУІЛ — А як же фірма, як усі маєтки наші?

АРОН — Ах, тестю мій, лишіть свою фірму на інші, більш спокійні часи. Дай Боже, щоб нам удалось взагалі, хоча живими, звідсіль вирватись. [При останніх словах на вулиці вчиняється великий гармідер, шум, ніби від якоїсь процесії, чи походу великої юрби. Обидва бесідники зриваються й підбігають до вікна. Ярон перший каже:]

АРОН — Ах, я не можу дивитися на це! (Відходить од вікна й знову знесилений сідає на попереднє місце. Самуїл, ніби прикований грізним видовиськом, лишається й дивиться на вулицю.)

САМУІЛ — (ніби сам до себе) І хто б міг подумати, що одні люди здібні вбивати других людей у такий хамський, бестіяльський спосіб!..

АРОН — (зацікавлено) А що там таке?

САМУІЛ — Ось, у натовпі суне ціла валка підвід, а кожна з них до верку навантажена розкавалкованими трупами й просто окремими шматками людського м'яса... Те м'ясо — то тіла розстріляних і порубаних на вулицях і площах городських ріжних людей, з числа бувшої влади, без слідуства і суда... На передньому возі, на самому

вершку гори трупів, з червоним прапором
з одній руці і величезним різничним ножем
у другій, стоїть і регоче здоровенний, ру-
дий і окривавлений матрос... Хіба ти не
чуєш його регіту?

АРОН — Ні, я нічого не чую!..

САМУЇЛ — Ось він вимахує своїм
ножем у повітрі. О - о - о! Зараз з усієї
сили, аж до рукоятки, засадив той ніж у
потилицю якогось трупа!.. І Регоче!..

(В цей час ізза вікна чутно дикий регіт
одної людини, а потім вибух такого реготу юр-
би. Арон тремтить, затикає вуха, зривається зі
свого місця і ховається за портьєру.)

АРОН — Я не можу! Мені страшно,
страшно! (Регіт юрби раптом уривається. Ме-
ртва тиша. Далі знімається безпорядочна стрі-
лянина, тупіт кінських копит, далі замішанна,
вигуки „спасайсь” „спасайсь”. Самуїл в захоп-
ленню дивиться через вікно.)

САМУЇЛ — (з жахом) Повстанці!
О - о! Рубають рудого матроса й солдаті!..

АРОН — (При слові „повстанці” вибі-
гає зі своєї криївки й теж починає дивитися
через вікно. Шум боротьби й глядіння на неї
обох персонажів драми продовжується біля хви-
лини)

Атаман! Той самий атаман, що взяв
у мене Ревеку!

САМУЇЛ — Де він?!!

АРОН — Он, на вороному коні, біля
жовтоблакитної корогви!.. Гарний, русявий,
сильний і статний.

САМУІЛ — Так! (дивиться через вікно)
Він дійсно гарний і... діявольські смілий!..
Хто міг би сподіватися, що з такою малою
ватахою він зможе вчинити таку паніку в
місті, яке здобуло військо переможців.

ЗАСЛОНА.

АКТ ІІ, ДІЯ ІІ.

[Декорація з попередньої картини. Ніч
Самуїл і Арон сидять при освітленню лямпи.
На вікнах щільно закриті штори]

САМУІЛ — (Вставши із за столу й про-
йшовши з пару разів уздовж кімнати, зупи-
няється біля Арона й каже:)

Ні, зятю мій! Я не поїду з України!
Всі ці бурхливі події можуть улягтися, а
тоді я й Ревеку віднайду й усі плями свої
здійсню... Зреалізую все те, про що мріяв
ціле життя!

АРОН — Ах, не віднайти нам Реве-
ки! Той демон, у руки якого вона дісталася,
не віддасть її ні кому.

САМУІЛ — Сила золота й розуму
переноже силу всіх демонів укупі взятих.

АРОН -- Ви гадаєте?

САМУІЛ -- Я в тому певен! (в передпокою сильний і нетерплячий дзвінок. Обидва співбесідники нервово здрігаються. Арон пробує ховатися)

АРОН -- (ховаючись) Гасіть лампу! Це мабуть трус!

САМУІЛ -- Ні, це не трус! Щоб уникнути трусів, я заздалегідь дав кому слід одчіпного... Це щось інше! Але, я боюсь сам іти відчиняти — ходім у двох.

АРОН -- Ідіть самі! (Знову сильний дзвінок) Або розбудіть слуг!

САМУІЛ -- [скороговоркою] Коли б вони були в меае! Як почалось оце, то всі покидали й тільки в день, на пару годин, приходить стара наймичка, а решта — ніхто й неса не показує! (Знову дзвінок) Ну, що ж, не підете зі мною?

АРОН -- Ну!

САМУІЛ -- Ну й зять же з вас! (Хутко виходить. Арон з нетерпінням визирає зза портьери. Через малу хвилину входить Ревека й обрадований Самуїл.)

РЕВЕКА -- [Радісна й щаслива] Хаха - ха! Кажіть налякала я вас, чи ні? Це навмисне я підстроїла, щоб мій атаман привіз мене до дому в ночі.. (Останні слова Ревеки роблять на Самуїла й Арона громове вражіння. Арон зовсім вискачує із за портьери.

З переляканого він стає обуреним; Самуїл з радісного — грізним і розлюченим.)

САМУЇЛ і АРОН — (разом) Як то „мій отаман” Що значить оте „мій”?

РЕВЕКА — О - е! то дуже багато значить! — більш ніж ви собі уявити можете...

САМУЇЛ — [суворо] Ревеко! Ти знаєш — я жартів не любив і не люблю! Кажи ясніш! (Ревека надумується хвилину, а далі каже;)

РЕВЕКА — Я змерзла за ніч, вичікуючи в лісі, разом із повстанцями, повороту моого отамана, який сьгодні сам один відвідував таємно ваш город... Мені холодно та й у вас тут теж не тепло, а тому нічого не розкажу аж доти, доки не розпалите в каміні доброго вогню.

САМУЇЛ і АРОН — (разом) Добре! Зараз розпалимо! (Самуїл виходить за дротами, а Арон починає возитися біля каміна. Коротенька пауза, а далі Ревека звертається до Арона:)

РЕВЕКА — Чи це правда, що разом з ворожими офіцерами загинули й ваші батьки?

АРОН — Так! Іх забито в ту саму ніч, коли...

РЕВЕКА — (ставши сумною) Знаю, знаю! — Ви хочете сказти, коли мене на-

сильно забрали з під вашої [з сарказмом] сильної руки! (Роздягається, сідає біля каміна)

АРОН — [з зацікавленням] Скажіть, будь ласка, але без жартів, яким це чином ви звільнилися з рук того прохвоста?

РЕВЕКА — Якого прохвоста? Кажіть ясніш — не розумію вас.

АРОН — Та отамана повстанчої банди.

РЕВЕКА — (при словах „повстанчої банди” обурюється, але повстримує себе, а далі каже:) Як бачите — вирвалась! Жива й ціла... (Щось надумує.)

АРОН — (залишаючи камін і наближаючись до Ревеки) Але ж — ми з вами й не привіталися навіть, як то пристало для чоловіка й жінки. (Подає Ревеці руку. Та машинально простягає йому свою. Арон, піднимуючи руку Ревеки до поцілунку, питаеться:)

АРОН — Можна?

РЕВЕКА — (вириваючи руку) Ні!

АРОН — Чому?

РЕВЕКА — Потім, потім коли прийде батько, про все довідається.

«Пауза, під час якої збентежений Арон пильно дивляється в Ревеку. Та запримічує його погляд і каже до нього:»

РЕВЕКА — (насмішкувато) Чого ви так пильно дивитесь на мене? Хиба на

мені роги виросли, чи що?

АРОН — Та як же не дивитися — ви така весела, бадьєра... Я вас ніколи ще такою не бачив...

РЕВЕКА — О-е! Щеб то, щеб-то. Проживши цілий місяць з таким орлом, як мій отаман, мусишстати, хоч би й не хотів, і веселим і бальорим.

АРОН — (Зриваючись од каміна, в наївищому роздратованню.)

Ревеко! Ви ще моя, а не отамана дружина!

РЕВЕКА — (теж зриваючись і грізно) Що?! Ваша дружина?! Ніколи не була нею й не буду! [Переміняє поставу й тон розмови. Запримітивши смішне в ажіотації АRONA, вибухає щирим і голосним сміхом.] Ха-ха-ха! ха-ха-ха! (Знову сідає в крісло перед вікном) А ви знаєте, що своїм обуренням рогатого чоловіка притякаєте мені роздратованого горобчика!.. Ха-ха-ха!

АРОН — Ви не маєте права мене ображати!

РЕВЕКА — Ха-ха-ха! Вас ображати? Та за віщо? І на думці того не мала! Я просто сконстатовую факт, що ви в порівнанню з отаманом — ніби горобець, а він — отаман мій — орел! (В захопленню піднимається з крісла й підносить до гори голову й руки, ніби до якогось чарівного привиду, чи

до сонця] Орел! З могутніми, сильними раменами—крилами, палкою, гарячою кровлю, великим, огненним серцем, чутливою, ніжною душою й широким та глибоким розумом!. [Опускаючи голову й руки й переводячи свій зір на Арону] О - о! стократ, стократ благословенна будь визвольча боротьба поневоленої нації, бо ж ти одна даєш змиршавілому людству нові життєдайні сили!.. І героїв — велетнів! Благословенна будь! Благословенна будь! (Заспокоюючись, знову сідає в крісло біля каміна. Пауза, в часі якої Ревека остаточно остановує своїм піднесенням, а далі звертається до Аrona, який трохи налякався рішучою поставою Ревеки.)

Так ви кажете, що я стала бадьюорою й в селою?

АРОН — [Ні-всих ні-втих] Так, це сильно в вас помітно!..

РЕВЕКА — Навіть сильно помітно!.. (З філософським спокоєм) Бадьюорість і радість — то ознаки здоровля й розуму, або ділання впливів од співжиття з сильною й прекрасною людиною, яку кохається до нестями, дс самозабуття.

АРОН — Можливо!.. Не буду з вами суперечатися! [Пауза. Арон шпортається біля каміна деякий час, а потім, скінчивши те шпортання, піднимається й знову дивиться на Ревеку, далі питаеться в неї:] Пробачте за

некромний запит...

РЕВЕКА — О - о! То нічого! Питайтесь про все, що хочете!

АРОН — (Нерішуче) Скажіть, будь ласка... Що ви робите у вільний од любовних утіх час?

РЕВЕКА — [стремуючи обурення й спокійно] „У вільний од любовних утіх час?..”
А ви — дуже ядовита людина...

АРОН — Хиба я очкова змія, чи що?

РЕВЕКА — На те похоже!.. Ну, та нічого!.. Так вас цікавить, що я реблю в „вільний од любовних утіх час?..” (Арон потакуючи киває головою.) Учуся стріляти!. [Виймає з кишені жіночого бравнінга й забавляється ним.] От, з цієї забавки я без промаху розбиваю на дистанції двадцятьох кроків глиняний горщик, що завбільшки, як людська голова..” Окрім того я вмію стріляти і з рушниці, і з кулемета і, навіть, з гармати!

АРОН — (Зі здивуванням) Навіть з гармати!

РЕВЕКА — Так, навіть з гармати! Вас це, як я бачу, сильно дивує?

АРОН — Більш ніж дивує...

РЕВЕКА — Це через те, що ви не втаємничені в усі переміни, що сталися в останній час у мому жигтю... (ховає револь-

вера. Арон сідає в крісло біля столу тестя) Життя це захопило мене вповні своєю грізною красою, своїм стихійним розмахом, казковими пригодами, божевільним ризиком кожної днини, години, а навіть хвилини... Далі — я покохала в отамані не тільки принадного самця, але — і це саме головне — через нього я полюбила й ту ідею, за яку він бореться... Полюбила й саму боротьбу, що провадить народ, на землі якого я вродилася. зросла й зараз у найвищому щасті живу... Народ цей — я покохала так само!..

АРОН — Як то? — ви полюбили гоїв? Тих самих гоїв, які стільки шкодили й шкодять жidівству?!

РЕВЕКА — А-а-ах!.. Шкодили й шкодять! Коли б ви й узагалі Жиди стали хоча на одну хвилинку на ґрунт елементарно - об'єктивної оцінки стосунків між нами й тими зненавидженими гоями, то тоді в вас були б зовсім інші погляди...

АРОН — А цікаво — які ж у вас погляди?

РЕВЕКА — В мене? — цілком протилежні до ваших... Я гадаю, що ми — Жиди — більш нашкодили цьому народові, ніж він нам!

АРОН — Це стара пісня юдофобів, що ховаються під машкару справедливости

й лібералізму.

АРОН — І — партізанів моого чоловіка — додайте.

АРОН — Ви навіть устигли пізнати їхні "погляди"...

РЕВЕКА — Все пізнала!.. З приятелями Українці щирі й отверті!.. Пізнала їхні погляди, зазнайомилася з їхніми ділами, пересяклася їхньою вірою в правовистість іхньої боротьби... Словом стала вповні їхньою... Віддалась їм душою й тілом... і від того почуваю себе задоволеною й щасливою, дарма, що кожної хвилини ризикую дістатися на тортури, а потім на щибиницю!..

АРОН — Але ж це якесь звиродніння, дегенерація!.. Віддатися душою й тілом людям, що на своїх ракух мають ще не висохшу кров братів у нації! —пробачте, але я цього не розумію!.. Це щось гірше, ніж навіть звиродніння — це просто гнусність!.. (Слова ці діймають Ревеку за найболючіші струни. Арон торжествує перемогу. Ревека встає, збирається з думками, а далі звертається до Арона.)

РЕВЕКА — Ну, а далі що?.. Продовжуйте! виливайте всю вашу жовч до кінця... Говоріть далі — я слухаю вас!..

АРОН — Та я... я — все сказав... Мені здається, що й того досить...

РЕВЕКА — Мені теж так здається...

(Глибокий віддих, рух тіла, що нагадує рішучість до боротьби) Ви кинули вбивчі, пятнущі слова: „звиродніння“, „гнусність“ і таке інше... А чи подумали ви, що далеко страшніше звиродніння, далеко більша гнусність — це зраджувати товариша спільної недолі, а потім бігти до його ворога, щоб у спілці з ним накладати кайдани на того нещасливого товариша свого?.. Як це назвати по вашому?! Яку кваліфікацію такому поступованию можна дати?

АРОН — Але ж, позвольте — які товариші, що за кайдани? Хто кого зраджує?.. Гадаю, що все не стосується до нас?

РЕВЕКА — Товариші — ми й народ той, на землі якого вродилися ви, я, мої й ваши батьки, діди, прадіди й міліони, більшість усього жидівства! Це товариші!.. Вороги — гнобителі цієї землі, з якими жидівство йшло та й зараз іде рука об руку, щоб у той спосіб запобігти ласки від хвилевого переможця!.. Оце по моєму є обурлива гнусність, а не моя проблематична „зрада“ народові Ізраїля!.. Я нікого не зраджу, а лише приймаю на себе хрест за наші смертні грехи перед цією землею й її народом!.. (Входить Самуїл з дровами. Він нічого не запримічає, кладе біля каміна дрова й каже:)

САМУЇЛ — Ну, ось і дрова!.. Пане

Ароне! Дайте, будь ласка, сірників.

АРОН — Зараз! [Дістає з кишені сірники й сам береться за розпалення] Відпочиньте, пане Самуїле, а то ви мабуть утомились од рубки дров.

САМУЇЛ — Так, трошки втомився, але дроворубом у революційні часи можу ще бути... (Сідає біля Арина. Арон розпалює камін) Так! — міг би ще бути дроворубом у революційні часи. А це впovні може статися, коли Бог обдарує такими дітьми, які...

РЕВЕКА — Якими дітьми?

САМУЇЛ — Дітьми, які живуть своєю волею, які накази батьків ні за віщо не мають, які змагають лише до того, щоб задовольнити свої примхи й похоть!

РЕВЕКА — (Угамовуючи вибух протесту й опановуючи собою, розсудливо й спокійно каже:) Тату! Я знаю до кого склеровується всі ваші докори, але я не винувата перед вами!.. Вислухайте мене — я все вам розкажу по ширій правді, не затайвши ані однієї рисочки з усього того істотного, що зробило мене жінкою отамана. (При останніх словах Арон, розпаливши камін, залишає його й у вичікуючій позі сідає на канапі проти бюра тестя.) Прешу вас — отче й другино мої! — вислухайте мене уважно!.. Прирікаю перед вами, що казатиму вам тільки правду, чисту, святу правду...

САМУІЛ і АРОН — (разом) Просимо,
дуже просимо!

РЕВЕКА — (Щиро й спокійно) Так
отож, у ту памятну ніч, коли повстанці
розгромили дім моого тестя, а мене забрав
отаман і вкинув у якусь бричку на руки
свого джури, вся ватага, а з ними й я, в
узвесь кірр, при заграві пожеж та зой-
ках недобитих ворогів, виїхали з переля-
каного за смерть городу... Не знаю — скіль-
ки годин ми їхали й куди прибули, тільки
добре пам'ятаю, що ввесь відділ зупинився
в лісі, біля хати лісника... Через кілька
хвилин опісля приїзду, мене внесли в якусь
затишну комірчину. Першою моєю думкою
було — втікати!.. Я кинулася до одинокого
в комірчині віконця, але воно було густо
ократоване залізними штабами, а до того ж
з надвору ще й замкнуте міцними оконни-
цями. Я стала кликати, щоб хтось обізвав-
ся, стукати в двери, в стіни, хотіла вибити
шибу в вікні, але — все надаремно... В ре-
шті-решт на мене напала дивна і патія, за-
гальна втома й цілковита байдужість до
всього світу, а в тому й до самої себе...

САМУІЛ — Бідна дитино моя!

АРОН (з найбільшим зацікавленням)
А щож дальше, дальше що було?

РЕВЕКА — Зачекайте! — все, все
расскажу! Нічого не затаю перед вами.. Так

отож, в такому стані втоми й апатії, я кинулася на селянську постіль і моментально заснула. Пробудилася ж від легкого доторкнення до моїх плеч якоїсь руки. Відкривши очі, я побачила біля себе молоду жінку — селянку, з дитиною на руках. Вона, розбудивши мене, почала заспокоювати й дока увати, що отаман — добра людина, що він нівинним жінкам ніколи не робить жадного лиха... Далі — вона попросила мене зісти снідання, яке стояло на столі, а потім вийшла, бо ж якраз у ту пору розпочало кричати дитя, яке вона тримала на руках... Не знаю, чи той дитячий крик був якийсь особливо гарний, чи якась інша причина, але він надзвичайно мене вразив своєю неймовірною чистотою голоса, своєю, так би мовити, класичною красою дитячого крику... Ні одного зриву, ні одного занечишеного звуку в тому особливому дитячому криці не запримітило мое чутливе й музикальне вухо... І мені так захотілось ще раз побачити ту дитину, подивитися на неї, що я в якісь нестяжі почала стукати в двери, аж доки в комірчину знову не ввійшла моя дозорчина... Як тільки вона переступила через поріг, я зараз же попросила в неї ще раз принести на хвилинку своє дитя до мене. Жінка радо те зробила. Дитя було надзвичайно гарне. Коли я його

взяла на руки, то воно почало сміятитя до мене, простягати ручки, рухати ноженятка-ми... То був хлопчик... Не знаю що зі мною сталося, але памятаю, що я ніби збожеволіла від якоїсь пристрасної любові, від невимовно солодкого почуття до тієї чужої для мене дитинки... Як божевільна, я стала цілувати й пестити та пригортати до себе дитя, аж воно бідне почало пручатися з моїх рук...

Передавши дитину матері й випровадивши їх обх зі своєї комірчини, я лишилася сама і заспокоївшися трохи, стала аналізувати отої свій шаланий вибух любові до чужої дитити. Не памятаю, скільки саме продовжувалися мої думи, але, вже під вечір, з надвору, нараз, почула я тупіт кінських копит, а далі побачила, що повз мое загратоване віконце промайнули сильвети двох озброєних вершників... Ніби від приливу електричного току, я вся затремтіла.. І недаром. Через кілька хвилин до моєї комірчини, не застукаєши, не запитавши, чи можна входити, заявився сам отаман...

САМУІЛ — [разом з Ароном] О-о, Гадина подла!

АРОН — Бандит проклятий!..

РЕВЕКА — (Зирається з крісла й стаючи вся в червоне проміння від огню в каміні, з захопленням каже:) О-о, ні! Не гадина

і не бандит він, а бог! Мрія, казковий, легендарний, принадний образ грецького бога — символа чоловічої краси й сили — промінисто - зорянного Аполона! (Трошки вгамовавшись і вийшовши зі струй червоного проміння, далі — обпершись на карниз каміна, каже:) Вийшовши до кімнати, він замкнув після себе двери, а потім — ні слова не сказавши — взяв мою руку, хвилину затримав її в своїх теплих і сильних руках... Я злякалася. Зхопилася із ліжка й уся тремтючи, стала перед ним... Цей рух мій, ніби трошки збентежив його, але не надовго — лише на одну мить... Замішання тривало всього тільки якусь коротеньку хвилину, опися якої він узув мене за стан і притиснув до себе, а мої губи, щоки й очі покрив своїми поцілунками... Не знаю, чи то від обіймів, чи то від тих поцілунків пахучих, чи то від чогось іншого, а раптом з моєї душі зник усікий страх перед тією людиною...

Натомісць, зявилася якесь несподіване осліплення, якесь раптове зачарування всієї істоти мої перед близкую постаттю отамана... В моїх мізках вмить промайнула думка: „ось де твоя дружина, твоя мрія, що не давала тобі спокою в довгі безсонні ночі твого дівочого життя!” Потім, усіма найменшими часточками свого ества, я відчу-

ла привабливість його молодого, прекрасного тіла; глибина й широчину його пристої, отвертої душі, причаровуючий аромат його дихання, запах селу на його волоссі, вусах, на його сядзі... Я зомліла від щастя, від незисловимого раювання, коли моя щедра доля зробила мене жінкою отамана... [При останніх словах Самуїл, що ввесь час проголошення сповіди Ревеки, ледве себе зтримує, щоб не вибухнути прокльонами й лайкою на доночку, не вдержується й кидається до неї кажучи:]

САМУЇЛ — Розпутнице відла! Я задушу тебе! [При цих словах, Самуїл разом із Ароном, як геєни, кидаються до Ревеки, але геройня відбігає хутко до дверей, вихоплює з кишени жіночий „бравнінг“ і стріляє з нього в гору. Це лякає і затримує напасників. Опісля стрілу, до дверей хтось настирливо починає добиватися. Самуїл і Арон збентежуються.)

РЕВЕКА [Зараз же після стрілу] А ні кроку дальше! Геєни! Шакали! Я знала, що це зі мною станеться тут і через це попросила отамана дати мені для охорони своїх вірних цжур! (До дверей, в які хтось починає вже просто ломитися.) Зачекайте там! Небезпека для мене вже минула. Ідіть собі на своїй місця. Я зараз прийду до вас!

САМУЇЛ — Що це значить?! В мій дім ти впустила розбишак?!

РЕВЕКА — Не розбишак, а моїх вір
них друзів, яких од сьогодняшньої днини
вважаю близчими для себе від рідного бать-
ка!.. Е е, Та що там! — розмова наша скін-
чилася. Відчиніть двері! (Ревека відходить
у сторону від дверей. Самуїл вагається) Ну,
що ж — до «го мені чекати? А може вам
хочеться, щоб я покликала отамана мого?
(При словах „отамана мого“ Ярон підбігає до
тестя й нетерпляче каже:)

АРОН — Дайте мені ключа! — хай
іде до свого бандита! Хай іде! [Бере від Са-
муїла ключа й хутко настіж відчиняє двері, а
сам знову підходить до Самуїла.)

РЕВЕКА — (Поспішно йде до дверей,
далі зупиняється, надумується, ніби щось хоче
сказати, а потім, кинувши призирливий погляд
на батька й чоловіка, рішуче виходить геть,
ляснувши дрерима. Самуїл у глибокій задумі
проходить з пару разів по кімнаті, а далі сам
до себе каже:)

САМУЇЛ — І це моя доњка... моя Ре-
века! Вона піднесла руку на мене? На ме-
не? — на свого батька, який дав їй життя?

АРОН — Так, мій тестю, на свого
батька, який дав їй життя... (Пауза, в часі
якої Самуїл до краю приголомшений, сідає бі-
ля бюра, обхопивши голову обома руками, а
Ярон усильно щось обмірковує) Мій тестю!

САМУЇЛ — Що?

АРОН — Ми повинні рішитися на щось остаточне! Опісля цієї пригоди в особі Реки й її коханка — гершта страшної постанчої ватаги, перед якою вся округа перебуває в вічному страсі — ми набули собі небезпечних, а я певен, що смертельних ворогів, які легко можуть нас звести зі світу!..

САМУІЛ — Що?! [Зривається зі свого крісла] Нас звести зі світу?!

АРОН — Так, нас! — тобто — вас і мене за кумланію... Ревека сама, ось тут, у суперечці зі мною, призналася, що вона тілом і душою з бандитами... Згодіться зі мною, що в спілці з ними вона може зробити з мною що закоче!..

САМУІЛ — О о! Ні! Ви занадто мало мене знаєте! Перше ніж вони вирішать про це, то я сам уже постановив іх знищити, а разом із ними й той плід, що носить Ревека в собі на ганьбу й вічний сором мене й усього роду Бемів!..

АРОН — (Радісно) Так?.. Ви вже рішили?

САМУІЛ — Так, рішив! А рішення свої я завсігди здійснюю в реальному життю, ні перед чим не зупиняючись. [Арон радіє. Самуїл камінє в монументальній позі рішучості й енергії. Картина.]

ЗАСЛОНА.

АКТ ІІ.

МЕЖИДІЯ І.

[Декорація попередньої дії. День. Самуїл і Арон сидять біля бюра.]

АРОН (Усильно переконує тестя) Не вже ж ви сумніваєтесь в моїй ненависті до Ревеки? Невже ви гадаєте, що та палка любов моя до неї, яку я мав увесь час, аж до тої фатальної сповіди, що закінчилася револьверним стрілом, що та любов і досі залишилась у мене? Ні! Зовсім ні! Ненавижу Ревеку так само, як і ви ненавидете її, дорогий тестю!..

САМУЇЛ — Вірив би зам уповні, коли б та ненависть ваша була більш активною, діяльною...

АРОН — А в чому ж ви добачаєте мою бездіяльність і неактивність?

САМУЇЛ — [Запальчиво] Як то в чому? І ви ще питаетесь?.. Чого ви й досі, не зважаючи на те, що вже минуло півроку від того часу, як потвора та — доњка моя — залишила нас, не знайшли способів дістати її з рук отамана?

АРОН — Я незнаю... Але ж в усьому я слухаюсь ваших порад... Всі люди, яких

я посылав у гніздо до того бандита — всі вони зрадили нам і видали наші пляни Ревеці й її хабалеві... Ось і сьогодня, в ранці, я одержав записку від Ревеки, в якій вона радить нам залишити наші переслідування їх обох...

САМУІЛ — Де записка? Чому зразу ви не дали її мені? (Вириває з рук Арони записку, розгортає й пильно читає. Прочитавши, звертається до АRONA) Яким чином ви одержали цю записку?

АРОН — Йшов по вулиці, а якийсь обірванець ткнув мені її в руку й сам у ту ж мить зник... Але — що там написано — не знаю, бо ж я ще не читав її...

САМУІЛ .. Загрожують нам... Ось слухайте ню лишењ! (читає записку) „Панове Фриде й Беме! Навмисне вас так називаю, залишаючи в стороні слова „Дружино й отче“. Обидва ви втратили право на ці святі й ширі назви. Ваша ненависть до менеї моїго укоханого чоловіка, очевидячки, відняла в вас обох розум і всі людські почуття, коли взагалі вони були у вас... Зрештою — це ваша справа: кого саме волієте любити, а кого ненавидіти. Я зовсім не хочу вам рапати, а тим паче навчати вас любити й ненавидіти. Наука, або штука любові в людському кодлі зовсім не розроблена. Що ж до ненависті — ви самі є найкращі

речники її... Ця ненависть примушує вас, шляхом підкупу й улесливих обіцянок, прієднувати до себе ріжних темних людей, яким ви даете до рук всілякі страшні отрути, щоб вони потруїли нас — мене його отамана, а принаїмні й головним чином мене. Темним людям тим ви обіцяли вагу золота за вагу моєї бідної голови... Які ж ви жорстокі обоє!.. Отаман, дізнавшись про ці ваші заходи, невимовно розлютився й хотів послати своїх людей, щоб вас обох замордували, а дім ваш, разом з вашими трупами, спалили. Але я не дозволила йому цього робити. Навколошках перед ним, цілуючи його руки й припадаючи лицем своїм до колін його струнких ніг, я випросила однього пробачення для вас обох. Його глибока душа збагнула мій стан і тому простила вам провини ваші... Піднявши мене з долівки, бог мій утопив у моїх залитих слізами очах свій пречистий, ясний зір; заспокоїв сквильовану душу мою... Нарешті, він визначив мені, що вибачає вам у останнє і що коли довідається про ваші нові заходи на згубу мене й себе, то тоді ви загинете й ніщо в світі не спасе вас від сили його могутніх рук. Прощайте. Ревека. P. S. Забула поділитися з вами великою радістю! Через пару місяців я буду матір'ю дитини від моего укоханого чоловіка. Ви не

уявляєте собі, яке то щастя для жінки — носити в собі плід від людини, якій належиш усією душою. Прокляття жіночого роду — пологові муки — мене зовсім не лякають... Навпаки — я з нетерпінням очікую їх, як виноградна лоза на провесні очікує соняшного проміння... Мені здається, що ті муки будуть для мене якимось особливим щастям, бо ж вони дадуть світові нову істоту, яка складатиметься з мене й того другого, якого вважаю за краще, за ясніше від сонця, за ліпше, за дорожче від самої себе, від усього в світі! Незяснимо солодкий стан, який може зрозуміти лише жінка, яка кохає й яку кохають..."

АРОН -- Годі! Досить мій тестю!

САМУІЛ — Так! Я теж гадаю, що досить!.. Але, що ж маємо робити? (мне листа в руках і з люттю кидає його на діл) Наша гра почала приймати небезпечні для нас обох ньюанси... Замісць погибелі на них, ми ризикуємо спровадити загаду на нас самих. Що робити, мій зятю?

АРОН -- Що робити? Дивуюсь, що ви й досі не зкористувалися простим і доцільним способом...

САМУІЛ — Яким саме способом?

АРОН — За голову отамана сучасна влада дає подвійну вагу золота, але вся біда в тому, що ніхто з агентів тієї влади

не знає: де саме переховується у вільний від своїх подвигів час отої головоріз...

САМУІЛ — (Схоплюючись з крісла й радісно) Так! Ідея! Розумію вас! Чудово, чудово!.. Вказавши місце перебування доньки моєї, ми тим самим вказуємо й одну з криївок отамна.

АРОН — Так!.. Для цього потрібно тільки зробити донос... Хто донесе? Ви чи я?

САМУІЛ — (Хвилини вагання, борні самого зі собою, а далі рішуче) Я донесу! (Картина.)

ЗДСЛОНА:

АКТ III, ДІЯ III.

(Вязниця, солома, а на ній Ревека з дитиною. Ранок.)

РЕВЕКА — [Вся в найбільшому ступені нервового напруження прислуховується до вязничного віконця, через яке, час од часу чутно шум євтомобільного мотора без глушителя. Поруч зі шумом моторових зрывів чутно сальви рушничних стрілів —то розстріли в тюремному подвір'ю політичних вязнів. Між окремими актами шуму й сальв продовжуються кілько-хвилинні перерви, в часі яких Ревека подає свої репліки.]

Ні! Його ще не забили! Він ще живе, ще тут, ще на цьому світ! Ще святої душі тирані не відділили від пречистого тіла його. (Хутко дістає записку від отамана й читає її) „Моя дружино, Ревеко моя! Я загинув — мене засуджено на розстріл, який завтра вранці вінбудеться в тюремному подвіррі... Тобі, мое серце, можливо, що вдастся спастись... О о, коли б то Господь подав! Коли б Він визволив тебе з цієї пасхи страшної! Як виїдеш на волю, то благаю тебе: виховуй нашого сина на месника за мою кров. (Шум мотора, сальва, а в той час Ревека хутко кидається до вікна й з напруженням слухає. Далі знову читає листа.) „Коли ж мене виведуть на розстріл, то я гуину до вікна твоєї камери: „Ревеко прощай”...

[В цей момент, ніби ехо, через вікно донеслось „Ревеко прощай.” Ревека камяніє, випускає з рук листа й секунд 10-15 стоїть нерухомою, а далі, як вовчиця, кидається до віконця, старається підскочити, щоб ухопитися за грани, але не може. Починається шум мотора. Ревека затуляє руками вуха й у одчаю кидається до дверей, бе в них кулаками й каже:] Відчиніть! відчиніть мен! Він не винен!.. Усе я робила! Відчиніть! (Вибух сальви. Ревека страшним, впрост звірячим голосом викрикує „А-ах.“ Далі безпритомною падає навзнич, на вязничну солому. На крик матері пробуджується дити-

на, починає ворушити своїми рученятами, а далі злегка плаче. Пауза, в часі якої чутно лише самотній плач дитини. Далі — скрип вязничних ключів. Одчиняються двери й у камери, зтумлюючи радість, входить Самуїл. Дитина припиняє свій плач. Картина безпритомної доњки трохи збентежує Самуїла, але, оволодівши собою, він запримічує дитину й листа, якого хутко піднімає, читає, а потім виголошує:)

САМУЇЛ — Ну й варта ж тут добра! Вязні переписуються собі, неначе на балю в „летючу пошту“. (Оглядається довкола, щось хутко надумує, а потім хижакьки підходить до дитини, торкає її; дитина простягає до Самуїла рученята. Самуїл хвилину дивиться на неї, а далі, як коршун кігті, так він запускає в горло дитини свої костляві руки. Дитячий зойк, пруцання його слабих рученят і смерть. Задушивши дитину, Самуїл хутко підводиться з підлоги, підбігає до доњки, будить її, кажучи: „Ревеко, Ревеко“, але — на дарма — непрітомність Ревеки продовжується. Самуїл оглядається довколо, запримічає в кутку відро з водою, підбігає до нього, набірає в рот води й пурхкає нею на непрітомну доњку. Та пробуджується. Самуїл відходить у сторону, набірає вигляду нещасливої, забитої горем людини.)

РЕВЕКА — (Не запримічуючи батька) Де я? Що зі мною? Який шум страшний у голові... (Затикає вуха руками й підводиться

з соломи, але знесилена станом непритомності, знову опускається на неї) А ті пекельні вибухи сальв — все повторюються й повторюються в ушах моїх.. „Ревеко прощай!” (Заливається нестриманими слезами, повторюючи час од часу „Ревеко прощай”.)

САМУІЛ — (Вичекавши заки пройшли перші пароксизми плачу, підходить до доньки і злегка торкає Ревеку, яка, побачивши батька, ніби від удару електричного току, зривається на прості ноги й кидається у протилежний від батька й дитини бік та з жахом дивиться на Самуїла.) Донечко моя! (ще більш улесливо) Дитино моя бідна! Я прийшов допомогти тобі в твоєму страшному горі...

РЕВЕКА — (З люттю і ненавистю кричить) Не треба! Не треба мені вашої помочи! Не треба! Ідіть од мене геть! Ідіть собі звідкіль прийшли! Ідіть! Ідіть!!!

САМУІЛ — Але ж, дитино моя! Заспокойся, опануй .розумом і язиком своїм... Я ж твій батько й хочу спасті тебе.. Твого отамана зараз оце розстріляли! Ти лишилась сама і я бажаю подати тобі руку допомоги... (Спокійний і розсудливий тон батька впливає заспокоююче на Ревеку.)

РЕВЕКА — (Звичайним тоном) Я не хочу вашої спіки над собою — вона не доведе мене до добра.

САМУІЛ — Це каже твій язик, а не

розум, Ревеко. Я хочу спасти тебе!

РЕВЕКА — Це каже і не язик і не розум, а щось інше — серце, інстинкт, перечуття — що хочете, але мое недовір'я до вас і до вашого зятя — то все те істотне, сутєве, що є в моїй душі проти вас обох. [Знесилена опускається на вязичну лавку, що прибита до стіни.] Аах! Як же втомилася я! (До батька, який підходить до неї й теж сідає на другому кінці лавки.) Слухайте, туту! Давайте будемо отверті між собою.

САМУІЛ — Я завсіди був отвертий з тобою.

РЕВЕКА — (Болісна усмішка) О-о, так! Ви були отверті. (рішуче й гостро) Чого вам треба від мене? Кажіть!

САУІЛ — Ревеко! Ти знаєш, ти краще всіх знаєш, як усе життя своє зтратив я на придбання матеріальних засобів, щоб потім, коли вже стану могутнім багатієм, найбільшим магнатом на Україні...

РЕВЕКА — (Перебиваючи) Знаю, знаю! Промислова фірма „Самуїл Бем і зять“, а потім допомога десяткам тисяч наших братів, у виді ріжних посад і привілеїв. Стара пісня — її чула вже не раз із ваших уст. Зрештою, коли б ще та майбутня ваша поміч була дійсною поміччю, поміччю від широго серця, а тож — ні! То буде зви-

чайні сенька експлоатація, нічим не ліпша й не гірша від тієї експлоатації, якою ви займилися все ваше життя. Цей свій метод добродійного капіталіста ви застосовували весь час і — наскільки мені відомо, то він мало чим відріжнявся від першої ліпшої експлоатації, яка тут завсігди панувала й панує.

САМУІЛ — О-о-о, ні, Ревеко! Моїм людям краще жилося в мене, ніж у других власників.. Але то все було в переходовій стадії.. Лише тепер, коли я став на чолі двох великих маєтностей, лише тепер я зумію вповні перетворити в реальному життю свої мрії, свої сокровенні ідеї помочи народові Ізраїля.

РЕВЕКА — (При словах „помочи народові Ізраїля”, встає й скоплює руками голову, а далі з біллю каже:) Народ Ізраїля! Який же він жорстокий до мене!

САМУІЛ — О, ні! Не жорстокий він, а лише мудрий і тому не даз панувати серцю над собою. Ревеко моя! Не давай же йти свому серцю всієї влади над собою. Не давай, Ревеко, не давай!.. Коли ж дозволиш йому оволодіти собою і в цей останній момент, то народ твій проклене тебе!..

РЕВЕКА — (Скінчивши важку думу, що думала при останніх репліках Самуїла, каже:) Ну, що ж! Раювання скінчилося мое!.. Сонце

життя моє згасло, полишивши для мене холод і пустелю осамітнення... Рідний батько... народ, влада — ввесь світ у змові проти мене... Хто ж має правду за собою — я, чи ввесь світ?

САМУІЛ — Правду має поневолений народ Ізраїля, моя Ревеко! Лише він і тільки він, у муках, у кайданах, з віку в вік, з тисячоліття в тисячоліття, ніс і несе пренепорочну, чисту правду свого визволення! Лише Ізраїль, лише народ наш — мій і твій, Ревеко, народ!.. I неважек ти, донечко моя, відмовиш своєї помочи народові свому, який один несе вірно гасла визволення всіх поневолених народів!..

РЕВЕКА — Але ж, тату мій, я жінка, я все втратила.. В мене все завалилося, й я сама падаю, а ви ще хочете класти на мої рамена новий хрест...

САМУІЛ — А-ах, то нічого, то нічого, моя донечку. Ти будеш у мене жити! [Підходить до Ревеки і взявши її за стан, каже:] Ходім звідсіль, ходім до мене!.. Залишмо цю осоружну вязницю, забудьмо все, що було між нами й почнем нове життя. [Доводить Ревеку до дверей.]

РЕВЕКА — А дитина? (Хоче висвободитись з рук батька, той ж не пускає.)

САМУІЛ — (Збентежено) Дитина?.. Лишім її тут! Нащо вона тобі? (Ревека вир-

вавшись із рук батька.)

РЕВЕКА — Як то — нашо? Вона ж моя! Я матію її!

САМУІЛ — (Заступаючи перед Ревекою дитину) Але ж — по що це?! [Ревека запримітивши збентеження батька, догадується про щось нещевне й, прожогом кидається до дитини, опускається до неї й побачивши посинілого трупа, як близькавка зривається на прості ноги і, вказуючи рукою на двері вязниці, кричить, як несамовита:]

РЕВЕКА — Душогубе! Геть звідсіль! Геть! Геть!!!

САМУІЛ — (Оволодівши собою, випростувавшись і скоро:) Ревеко! Опамятайся! Ти забуваєш хто ти й хто я! Коли ти забула..

РЕВЕКА (В нестямі) Геть звідсіль! Геть! [Наступає на батька, який від того ще лютішим стає й кидається на доньку та моментально збиває її на солому. Та приголомщена падає.]

САМУІЛ — [Стоячи над Ревекою і, як сатана злютоючи, каже:] Ревеко! Опамятайся! Мене ти не позбавися, аж доти, доки не даси своєї згоди на співжиття з Ароном! Чуєш — на співжиття з Ароном! З тим горбатим, рудим і кислооким Ароном, якого ти так ненавидиш, але якого я потрібую для здійснення моїх намірів!.. Я маю силу, Ревеко! Я маю холодний розум і чер-

воне золото, за яке я все купив тут! I вязницю, і владу, і впливи — все купив, Ревеко; а в тому рахунку і тебе, моя дочко! Чуеш — і тебе купив! Все купив! I тому — мусиш покоритися мені й виконувати мою волю! Мусиш зараз же погодитись зі мною, бо в протиному разі — тебе жде смерть, Ревеко!.. Даю тобі хвилину на розважання над своєю долею... Отямся й подумай, Ревеко!

РЕВЕКА — Ідіть геть! Я сказала вам, що давно все зважила й облумала!

САМУІЛ — А ти ще раз передумай, бо сьогодня питаюся тебе в останнє!.. Коли не згодися, то тоді!...

РЕВЕКА — А що ж тоді? Що може статися „тоді”, коли все пройшло тепер! Коли те одиноке, що лишилось у мене для того „тоді” [рух рукою в сторону дитячого трупа] ви — батько мій — замордували! Що ви зробите зі мною „тоді”? Кажіть!.. Яку ще пекельну муку ви навалите на мою бідну голову?!

САМУІЛ — [дивлячись на годинника і рівнодушно] Даю тобі три хвилини на розважання над моїми умовами.

РЕВЕКА — [Погамовуючи в собі піднесення і спокійно] Я все розважила, а тому — мені нема чого вам більше казати. (Самуїл дивлячись на годинника, а далі ховаючи

його до кишені, каже:)

САМУІЛ — Твоє останнє слово, Ревеко!

РЕВЕКА — Але ж ви не дали відповіди на мій запит!

САМУІЛ — Який запит?

РЕВЕКА — Що ви зробите зі мною „тоді”, коли я відмовлюсь од співжиття з Ароном?

САМУІЛ — А а, про це... [Вагається і далі рішуче] Донесу владі, що ти допомагала стаманові керувати його нападом у той день, коли бандити забили рудого матроса й розгнали городські мітінги та порубали невинне населення й військо...

РЕВЕКА — (Зриваючись зі соломи) Гарразд!.. [спокійно] Я рішила.

САМУІЛ — Ну, кажи!

РЕВЕКА — До Арина жити не піду!

САМУІЛ — Шлюха! Гадина! Пропадеш, як непотрібна кузка під моїми ногами! У-у-у!!! Падло! (Хутко підходить до дверей, стукає в них; скрип ключів, двери відчиняються, а через них зникає Самуїл; двери знову повільно зачиняються, скрип ключів.

Слова „Шлюха, гадина” роблять на Ревеку громове вражіння. На труп дитини, через вязничне вікно, падає сніп сонячного проміння. Це приваблює увагу Ревеки, яка підходить до трупа, хвилину стоїть перед ним, дивиться,

а далі, з криком затикає вуха й утікає в темний куток вязниці і звідтам виголошує свої репліки.]

РЕВЕКА — A-a-a! знову цей шум!

[В дійсності жадного шуму нема — це галюцінації змислу слуху, які у зв'язку з іншими потрясеннями психики Ревеки, допроваджують її до найстрашнішого виду божевілля — до т.зв. „тихого“ помішання змислів.] Знову сальва - а - а!.. Ax? ! (Раптове заспокоєння, а далі — радість і рух із темного кутка до дитини — у сніп соняшного проміння.) Які чарівні звуки, який спокій ітиша... Що за радість і волю дає людині ліс!.. [Рух руками, ніби для усунення зперед себе галузок лісних] Галузочки мої, оздоби лісові! — не заслоняйте сонця квіточкам бідненьким... Хиба ж не чуете, як вони благають у вас, щоб ви пропустили до них більше соняшного проміння, радощів і правди? (Підіймає трупа дитини й нюхає його, ніби квітку] Як же ти гарно пахнеш, моя квіточко блакитна... Твій запах, щось натякає мені. (Намагається встановити, що саме натякає той запах). A-a! Пригадала! — ти пахнеш тим лісом, в якому я жила з моїм отаманом, моїм святим улюбленицем, одинокою в світі душою, яка так любила мене, так любила!.. Ти хочеш сонця?.. Ha - ha - ha! Яка ти смішна!.. [Підіймає дитячий трупик вище до соняшного

проміння) На! на! Маєш собі сонце!.. Що, тобі тепло? Вони тебе гріє?.. Ха-ха-ха, яка ти смішна! [Сміючись і пригортаючи до себе трупа, Ревека починає крутитись по камері, ніби в вальсі, повторюючи час од часу:] Аг-у-у, моя квіточко! Ха ха-ха. Яка ти смішна!

ЗАСЛОНА.

ЕПІЛЬОГ.

[Сад. Квітки. Літо. Сонце. День. На зеленому горбку, в сонячному промінні, сидить якась людська, молода постать. Читає книжку, а далі — кладе її в сторону й гірко плаче. Плач продовжується біля хвилини. Через усю сцену проходить друга постать, яка зодягнена в таку саму туніку, як і перша, має таке саме довге волосся (*ala paysan*), а тому неможливо определити, до якого полу належать обидві дієві особи.]

ОСОБА I. — (Запримітивши, що до неї хтось наближається, хутко вгамовує сліззи, щоб їх не примітила особа II, але це ій не вдається.)

ОСОБА II. — Що з тобою? Може яке нещастя трапилося, то я допоможу тобі.

ОСОБА I. — (Втираючи сліззи й стараючись бути привітною) Ах, ні! Зі мною

нічого не трапилось.

ОСОБА II. — Але ж ці сльози?

ОСОБА I. — А-а, то нічого! Я бачиш читала цю книжку...

ОСОБА II. — Яку книжку?

ОСОБА I. — (Показуючи свою книжку) Оцю... (Особа II розглядає книжку) В ній описується життя Ревеки Бем.

ОСОБА II. — [Став теж сумною] Розумію причину твоїх сліз. Так! — розумію вповні. |Відкладає в сторону книжку й присовується ближче до особи I. Далі, особа II бере руку особи I, гладить її, цілує, а потім продовжує:| Я теж знаю цю сумну легенду... Бідна Ревека й усі ті люде, що жили разом із нею, в ті страшні віки!.. Віки шаленої неправди й огиди насильства, розливу крові, голоду, страждань і темряви!.. Бідні люде!.. Своїм коротким зором вони зовсім не дбали того, що міра й ціна всього — людина є найвищою вартістю, найяснішою ідеєю й головнішим божеством на землі! В якомусь дивовижньому засліпленню вони мордували одне одного, застосовуючи на кожному кроці всіляку брехню, піdstупи й ошуканство. На протязі тисячоліть такий стан боротьби, як сліпа стихія, нищив винуватих і невинних. Впало безліч ясних пророків любові, загинули цілі народи, що намагалися стояти проти всіх за волю й правду...

ОСОБА I. — Щасливі ми й радісні,
бож любимо людину. Поклонімось маєстас-
тovi її. Боготворимо її. Поклонімося ж і
святій памяти тих, що колись загинули в
муках за любов свою до людини.

ОСОБА II. — (Встаючи на прості ноги, а особа I ставши тільки навколошки, склоняють обе свої голови під проміння сонця.) Поклоняємося вам — духовні праотці нової любови нашої. Поклоняємось вам і складаємо благання наші до зоряних душ ваших — вітайте між нами й оговивайте все людство своїм огнем колишньої любови вашої.

ОСОБА I. — Пречисті, преясні душі! Будьте з нами повік! Будьте з нами! Будьте з нами! Будьте з нами!.. [„Будьте з нами” виголошують обидві особи разом. При першому вислові „будьте з нами”, світло на сцені поступенно тає, а в салі запалюється. При останніх словах монольогу на сцені стає зовсім темно, а в салі — повне освітлення.]

ЗАСЛОНА.

КІНЕЦЬ.

